

DET NASJONALE STATSADVOKATEMBETET

Mottakere ifølge liste

Deres referanse:

21/41668

Vår referanse:

21/935 - 3 / EGL010

Dato:

16.06.2021

Inspeksjon av seksjon for internettrelaterte overgrep (SIO)

INSPEKSJON AV SEKSJON FOR INTERNETRELATERTE OVERGREP (SIO)

1. Innledning

Det nasjonale statsadvokatembetet (NAST) ved embetsleder Jan F. Glent og statsadvokatene Carl F. Fari og Kim Sundet gjennomførte 6. mai 2021 inspeksjon av Seksjon for internettrelaterte overgrep (SIO) ved Nasjonalt cyberkriminalitetssenter på Kripos. Fra Kripos møtte Kristin Kvigne (Sjef Kripos), Ketil Haukaas (ass. Sjef Kripos), Lise Matheson (seksjonsleder SIO), Ellen- Sofie Terland (fung. avdelingsleder påtale), Reinert Ottesen (Stab, Kripos), Helge Haugland (avsnittsleder SIO) og politiadvokat Oda Karterud (påtale).

NAST mottok diverse statistikkmateriale fra Kripos før inspeksjonen.

2. Ressurssituasjonen og organisering

Nasjonalt cyberkriminalitetssenter – NC3 – er en integrert del av Kripos og har som oppgave å bekjempe trusler i det digitale rom. Avdelingen skal forebygge, avverge og bekjempe teknologidrevet kriminalitet, med særlig fokus på datakriminalitet og internettrelaterte overgrep.

NC3 foretar verktøy- og metodeutvikling innen avanserte datatekniske undersøkelser og datateknisk etterforskning og analyse, herunder spor- og bevissikring fra digitale enheter, IKT-systemer, internett, tilbydere og produsenter. NC3 har også ansvar for metodeutvikling innen teknisk og taktisk forebygging og operativ polititjeneste på

internett, både uniformert og skjult tjeneste. Fagforvaltningen for datatekniske undersøkelser og internettrelatert etterforskning tilligger NC3. NC3 drifter det nasjonale kriminaltekniske laboratoriet for elektroniske spor. Avdelingen gir bistand til politidistrikt og særorgan, og representerer Kripas i det løpende operative samarbeidet i FCKS (Felles cyberkoordineringscenter).

NC3 har 4 politiadvokater som bistår senteret og senteret tilbyr digitaletterforskningsledelse og digital prosjektledelse. Senteret har også en beredskapsfunksjon og er operativt 24/7.

Senteret er under oppbygging og er planlagt ferdigstilt ved utgangen av 2022. Ved etableringen i januar 2019 var det 80 ansatte og i april 2021 var bemanningen ca. 130. Det samlede antall ansatte ved senteret vil være 150 stillinger. I 2021 ble det ansatt ca 20 personer, i hovedsak sivile spesialister. Det er avsatt NOK 40 millioner til investeringer i teknologisk utstyr og politioperativ infrastruktur i 2021. NC3 skal i hovedsak bistå politidistriktene, men kan også ta egne saker på lik linje med Kripas for øvrig.

Det ble framholdt at samarbeidet med næringslivet også er viktig, men at de fortsatt i utgangspunktet skal henvende seg til lokalt politi.

Seksjoner og avsnitt i avdelingen NC3:

SINN

Inntak

Seksjon for inntak

STV

Tilstedeværelse på internett

Seksjon for tilstedeværelse på nett

EBI

Etterforskningsbistand

Seksjon for etterforskningsbistand

Avsnitt for etterforskningsstøtte

ESPOR

Elektroniske spor

Seksjon for elektroniske spor

Avsnitt for metodeutvikling

DKE

Datakriminalitet

Seksjon for datakriminalitet

SIO

Internettrelaterte overgrep
Seksjon for internettrelaterte overgrep
Etterretningsavsnittet SIO

3. Seksjon for internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn - SIO

Seksjonen har 25 ansatte med forskjellige fagansvar: forebyggende avsnitt (3 ansatte), teknisk forebygging (2) - dvs. hindring av deling av overgrepsmateriale, fagstøtte sporinger (1), nedlasting (1), identifisering av ofre og gjerningspersoner i overgrepsmateriale (2), kategorisering/nasjonal database av overgrepsmateriale (3), etterretning (3) og initial saks-/tipshåndtering (8).

Hovedfunksjoner på SIO er følgende:

- Nasjonalt ansvar for mottak og initial sakshåndtering for internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn
- Seksjonen har sammen med SFS (Seksjon for seksuallovbrudd, Etterforskningsavdelingen) et nasjonalt ansvar for produksjon av etterretning innen fagområdet
- Håndtere og utvikle fagspesifikke forebyggende konsepter og tiltak innen fagområdet
- Ansvar for drift utvikling av den nasjonale databasen for overgrepsmateriale
- Nasjonalt ansvar for **ICSE** databasen (ICSE er Interpols database med materiale som skal hjelpe etterforskere i å identifisere ofre for seksuelle overgrep)
- Ansvar for internasjonale forpliktelser innen fagområdet, som deltagelse og bidrag til arbeidet i Empact og AP Twins i Europol (Empact: Europols trusselvurdering på forskjellige kriminalitetsområder, AP Twins: analyseprosjekt som støtter bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn) og andre internasjonale samarbeidsfora.

Seksjonen presenterte nærmere hvordan de arbeider og med hvilke prosjekter.

Statistikk fra Etterretningspunktet til SIO

Totalt antall tips/saker mottatt fra følgende kilder: tips.politiet.no, utlandet, NCMEC, telefon og postmottak.

År	Antall tips/saker
2015	900
2016	1900
2017	5300
2018	12340
2019	8186
2020	8192

Oversikt over antall tips/saker som krever videre oppfølging.

År	Tips/saker til videre behandling	Restanser
2015	899	26,3 %
2016	1409	7,7 %
2017	1816	20,6 %
2018	2495	18,8 %
2019	3249	32,8 %
2020	3715	33 %

Kripos mottar informasjon om overgrepsmateriale på internett fra flere kilder enn tidligere. Kildene som bidrar med informasjon er særlig de amerikanske tjenestetilbyderne som har fått plikt til å varsle om overgrep på nett i deres systemer. Politiet har også blitt dyktigere til å finne informasjon gjennom godt internasjonalt samarbeid med politiet i andre land, herunder Europol og Interpol. Informasjonsmengden er så stor at det har et potensiale til å utvikle seg til mange straffesaker.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har 9. april 2021 lagt fram en lovproposisjon (Prop. 167 L – 2020 -2021) med forslag til endringer i ekomloven. Denne pålegger ekomtilbyderne å lagre IP-adresser mv i 12 måneder slik at politiet kan få tilgang til disse ved etterforskning av kriminalitet med en strafferamme på 3 år eller mer, eller rammes av nærmere angitt straffebed. Forslaget er ennå ikke vedtatt. Norsk politi har vært forhindret i mange år fra å oppklare saker om overgrepsmateriale på internett grunnet sletting av IP-adresser etter 3 uker etter pålegg fra Datatilsynet. Dersom det vedtas endringer i ekomloven slik at det blir en plikt til å lagre IP-adresser mv i 12 måneder, mener Kripas at dette vil føre til flere saker.

Behandling av meldinger (tips) fra NCMEC i USA

NCMEC ("National Center for Missing and Exploited Children") er en privat, ideell organisasjon som ble opprettet i 1984 av USA's Kongress (www.missingkids.org). NCMEC er et amerikansk nasjonalt senter som har som formål å finne savnede barn, redusere seksuell utnyttelse av barn og forebygge overgrep mot barn. NCMEC samarbeider med private og offentlige instanser, herunder politiet i mange land. Kripas opplyste under inspeksjonen at NCMEC samler og rapporterer et meget stort materiale som gjelder overgrep mot barn. Av dette materialet er det svært lite som opprinnelig er anmeldt av privatpersoner. Noe statistikk som belyser hvor mye som rapporteres til Norge (Kripas):

Oversikt over tips/saker, kun fra NCMEC

År	Antall	Saker til videre behandling
2019	6846	1944
2020	7006	2546
2021	1502	822

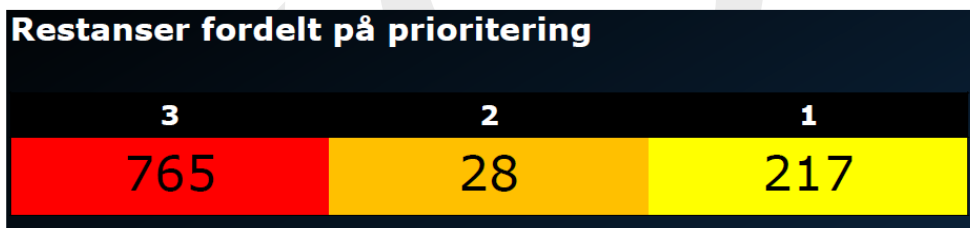
En utfordring for Kripas er at materialet som er rapportert fra NCMEC er så omfattende slik at det er utfordringer med å behandle dette. Hvordan fange opp saker herunder hvordan få stoppet pågående overgrep i Norge? Under inspeksjonen opplyste Kripas at NCMEC arbeider internt med å bedre sine systemer for analyse og rapportering av saker.

For SIO er det en stor utfordring og også en belastning for de ansatte å velge ut de "riktige sakene". Hvert år er det 700-900 saker som gjelder overtredelse av straffeloven § 311 som blir etterforsket. Potensialet er 3000 saker. Informasjonsmengden er ventet å øke fra teletilbyderne. SIO har måttet utarbeide et prioriteringsdirektiv for det videre arbeid med materialet. SIO jobber forskningsbasert når det gjelder å utarbeide kriterier for utvelgelse av saker. Materialet i sakene/tipsene prioriteres i en skala 1 til 5:

- 5 – Haster
- 4 – Høy
- 3 – Høy (minus) –
- 2 – Normal
- 1 - Lav

Utvelgelsen av gjerningspersoner er basert på faren for overgrep fra den angjeldende gjerningsperson. Det er nå mer fokus på deling av informasjon med politidistriktene. Saker/tips i prioriteringskategori 4 og 5 blir tatt tak i med en gang på Kripas og delt med aktuelle politidistrikt. Videre foretas det månedlige rapporteringer av saker i kategoriene 1-3. Kripas formidlet under inspeksjonen at det generelle inntrykk er at kvaliteten på informasjonen i sakene/tipsene blir bedre og bedre. SIO arrangerte nylig en fagdag for kontaktpersoner i politidistriktene hvor Kripas ga en nærmere orientering av hvordan sakene blir prioritert og fordelt til distriktene. På den nevnte fagdag med politidistriktene kom det fram at distriktene sliter med prioriteringene av saker av denne kategori. Distriktene har

forskjellig tilnærming til hvilken enhet i distriktet som skal ha ansvaret for mottak av informasjon om sakene. Noen politidistrikt har lagt mottaket av saker til Etterretningsseksjonen, andre til andre seksjoner.

Prosjekt Cirrus

Prosjekt Cirrus er et samarbeidsprosjekt med Telenor og gjelder rapportering og mottak av overgrepsmateriale fra Min Sky i Telenor. Prosjektet er forankret i strategisk ledergruppe Kripos og i Telenors ledelse. Telenor har hatt møte med Datatilsynet, men Datatilsynet har ikke kommet med noen konklusjon om prosjektets lovlighet slik Datatilsynet ser det. Telenor mener prosjektet er innenfor regelverket for personvern og er villig til å prøve saken juridisk om nødvendig. Telenor ønsker å levere rapporter også på utenlandske kunder.

Samarbeidsavtale mellom Kripos og Telenor er under utarbeidelse.

Beskrivelse av tiltak i prosjekt Cirrus:

Telenor tilbyr tjenesten "Min Sky" til sine kunder, sikker lagring av bilder og videofiler. Telenor ønsker å rapportere kunder som laster opp eller oppbevarer overgrepsmateriale i tjenesten Min Sky til Kripos. Målet med denne prosjektfasen er å lage en tjeneste hvor Telenor kan hente hash-verdier og levere rapporter til Kripos med innhold som blir definert av Kripos i samarbeid med Telenor.

Når fase 1 er ferdigstilt vil fase 2 starte. Neste fase vil omhandle mottak og bearbeiding av data.

Seksjonsleder SIO, Lise Matheson, er prosjektleder. Prosjektansvarlige er Bjørn-Erik Ludvigsen og Knut-Atle Johannesen. Matheson uttalte under inspeksjonen at ønsket effekt med prosjektet er for det første å ansvarliggjøre norske tjenestetilbydere, samt i større omfang å avdekke og forebygge flere overgrep mot barn.

Målet med fase 2 er å lage et system for mottak og viderebehandling av data fra Telenor.

Rapporter fra Telenor vil medføre økt arbeidsmengde for SIO og det er derfor viktig å lage et system for mottak og bearbeiding av data som kan bidra til å redusere den totale arbeidsmengden. Telenor har uttrykt et ønske om å tilpasse seg de krav og spesifikasjoner som Kripos måtte stille. Løsningen skal ikke være Telenor-spesifikk, men også være i stand til å håndtere data fra andre tilbydere.

ICSE og Interpol

Embetet fikk en orientering om samarbeidet med Interpol. Kripos v/ SIO har det nasjonale ansvaret for oppfølging av ISCE databasen (ICSE: International Child Sexual Exploitation database). 64 land er tilknyttet databasen og den inneholder mer enn 2.7 millioner bilder og filmer som hittil har gjort det mulig å identifisere 23.000 overgrepsofre verden over. Databasen og verktøyene i denne gjør det mulig for etterforskere å søke etter detaljer og kjennetegn i bilder og filmer for å identifisere ofre og steder der det har foregått overgrep mot barn.

Tiltaksplan for håndtering av overgrepsmateriale

KRIPOS v/ SIO jobber med en tiltaksplan for håndteringen av overgrepsmateriale. Initiativet omfatter blant annet etablering av en database og en nasjonal metodikk for utvelgelse av materiale.

Etableringen av verktøyet retter fokus på å identifisere offer og gjerningsperson samt å stanse og avdekke pågående overgrep. Med lik metodikk i politiet vil man lettere kunne sørge for likebehandling av saker, bedre kvaliteten og effektivisere arbeidet på dette området. Med like retningslinjer og en database med analyseverktøy for utvelgelse av overgrepsmateriale, vil man etter Kripos oppfatning også kunne redusere belastningen for etterforskerne. SIO framholdt at fokuset framover blir å utvikle databasen og bidra til å innføre analyseverktøy i politiet. Arbeidet kan også føre til en "beste praksis" på dette feltet.

SIO ga videre en redegjørelse for politiets arbeid med eksterne samarbeidspartnere for å forebygge seksuelle overgrep mot barn på internett. "Delbart" er et offentlig kjent undervisningsopplegg i denne sammenheng. En ny utgave av Delbart er utarbeidet hvor det blir mindre fokus på lovverket og mer tilpasset yngre barn. Undervisningsopplegget er nå ment å kunne holdes av andre fagpersoner enn politiet. Det er også utarbeidet et "blokkeringsfilter" til bruk i datautstyr i grunnskolen for å hindre tilgang til enkelte nettsider fra elevenes IKT-utstyr.

Prosjekt Mutatio

Politidirektoratet har bestemt at forebygging av kriminalitet skal være politiets hovedstrategi. Kripos har i denne sammenheng startet et nytt prosjekt i slutten av april d.å. med målsetting om å kartlegge forebyggende tiltak i politidistriktene rettet mot personer som potensielt kan komme til å utsette barn for seksuelle overgrep, fysisk eller over internett.

4. Tilleggsbevilgning nr. 66 -bekjempelse og forebygging av overgrep av barn over internett

NAST fikk en redegjørelse om prosjekter som er satt i verk som følge av ovennevnte tilleggsbevilgning. Av tabellen nedenfor gis det en oversikt over disse:

Navn på tiltak	Status	Avklaringer	Forbruk	Budsjett	Ressurser	Oppstart	Ferdigstilles
Videreutvikle nasjonal database for gjennomgang av overgrepsmateriale	Den siste versjonen er mottatt og implementering og testing er iverksatt.		335 000	450 000	Andreas Gulliksrud SIO IKT seksjonen Sopra Steria	15.12.2020	01.06.2021
Øke kapasitet, stabilitet og robusthet på Police2Peer - Teknisk forebygging deling av overgrepsmateriale på ulike fildelingsnettverk -	Brannmur mottatt og settes i drift i uke 17. Router er bestilt og vil ankomme i mai. Venter fortsatt på pristilbud på IP-database. Oppstart av proof of concept på nettverkslogging.	Anskaffelses-prosessen ligger bak planen. Ressurser og prioritering IKT er fortsatt en utfordring Avventer fortsatt avklaring på bruk av GIS fra PIT	200 000	4 800 000	Knut-Atle Johannesen og Bjørn Erik Ludvigsen SIO IKT seksjonen PIT	01.01.2021	29.11.2021
Utvikling og pilot av sikker chat til bruk for nettpatroljene	Under planlegging	Dialog med PIT nå pågående for avklaring om risikoelementer.	0	2 150 000	Katrine Olsen (prosjektleder) Mari Lerdal	Før sommer	TBD
Konseptutvikling: En intelligent varslings-mulighet for barn og unge	Under planlegging		0	2 500 000	Katrine Olsen (prosjektleder)	Før sommer	TBD
Forenkling av tipsløsning for seksuelle overgrep på tips.politiet.no	Ikke startet		0	100 000			

Ny kommunikasjonskanal for kontakt mellom publikum og politiet er som nevnt ovenfor under planlegging. Målsettingen er at kanalen skal være både sikker og enklere tilgjengelig, særlig for barn og unge. Dette vil formentlig øke politiets evne til å kommunisere med barn og unge på deres premisser.

NAST fikk en orientering om internasjonale fildelingsnettverk som deler overgrepsmateriale. Denne aktiviteten er meget omfattende verden over, også i Norge. Ulike krypteringsløsninger gjør det krevende for politiet å avdekke kommunikasjonen mellom gjerningsmenn og forhindre deling av overgrepsmateriale. Politiet har satt i gang en rekke initiativ for å motvirke denne kriminelle aktiviteten over internett. Avsnittsleder Helge Haugland ga en orientering om et FBI initiert samarbeid mellom politienheter i mange land; "ICACCOPS" (Child On-line Protection System). Samarbeidet gir en mulighet for politiet å monitorere hvilke datamaskiner som har lastet ned -eller i sanntid laster ned - overgrepsmateriale. Det ble påpekt at "dette samarbeidet blir det straffesaker av".

Kripos internettfilter ble etablert for flere år siden. Etableringen var opprinnelig et samarbeid mellom Telenor og Kripos og skulle hindre tilgjengeligheten til overgrepsmateriale. Ordningen omfattet etter hvert også flere internettleverandører. I 2007 ble endret filteret navn til Child Sexual Abuse Anti Distribution Filter (CSAADF). Implementeringen av måten å forebygge på ble adoptert i Europol-prosjektet CIRCAMP (Cospol Internet Related Child Abuse Material Project). Kripos har vært og er en ledende aktør i dette arbeidet i Europol og Interpol. Siste

versjoner av slike filtre i Interpol regi er CSAADF – Child Sexual Abuse Anti Distribution Filter. Internettfilteret er et forebyggende tiltak som er ment å hindre personer å få tilgang til overgrepsmateriale. Systemet loggfører ikke IP-adresser og brukes ikke til å opprette straffesaker. Det har blitt en stor nedgang i IP-adresser som laster ned overgrepsmateriale etter etableringen av filteret. Ordningen synes med andre å fungere.

CSAADF er et rent forebyggende tiltak som er ment å hindre personer å få tilgang til overgrepsmateriale, ikke et verktøy til å avdekke straffbare forhold eller etterforske forhold.

Samarbeid med Interpol IWOL.

Norge er en av initiativtakerne til Interpol prosjektet IWOL (Interpol "Worst – Of- List). Prosjektet går ut på å synliggjøre og deretter arbeide for å fjerne nettstedet som inneholder overgrepsmateriale mot barn. Interpol distribuerer en oppdatert liste over slike nettsteder til medlemsland slik at landene kan blokkere og fjerne sidene. Det arbeides kontinuerlig med listen for å legge til nye nettsteder og fjerne døde nettsteder. For nærmere informasjon se:

<https://www.interpol.int/Crimes/Crimes-against-children/Blocking-and-categorizing-content>

5. NAST's oppsummering/vurdering

NAST fikk under inspeksjonen et meget godt inntrykk av seksjonens viktige arbeid. SIO er organisatorisk i Nasjonalt cyberkriminalitetssenter - NC3, noe det er mange gode grunner til. Seksjonen er samlokalisert og har et nært faglig samarbeid med SFS; Seksjon for seksuallovbrudd, Etterforskningsavdelingen. Som beskrevet ovenfor har SIO og SFS det nasjonale fagansvaret når det gjelder produksjon av etterretning for internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn. SIO's ansvarsområde og spisskompetanse er viktig i saker som SFS har hovedfokus på; etterforskning av saker begått på det mørke nettet og direkteoverførte bestillingsovergrep på internett.

Som beskrevet ovenfor er samarbeidet med eksterne aktører viktige for sakstilgangen. Spesielt vil en peke på samarbeidet med NCMEC hvis tips og saksmengde er økende. NCMEC er etter det som ble opplyst under inspeksjonen, blitt bedre på analyse av sakene før de oversendes til politiet i de land som inngår i samarbeidet. SIO arbeider forskningsbasert med disse sakene og saker henvist fra teletilbyderne. Det er en utfordring å velge ut de "riktige sakene".

Materialet i sakene/tipsene prioriteres i en skala 1 til 5:

- 5 – Haster
- 4 – Høy
- 3 – Høy (minus)–
- 2 – Normal
- 1 - Lav

Utvelgelsen av gjerningspersoner er basert på faren for overgrep fra den angjeldende gjerningsperson. Det er nå mer fokus på deling av informasjon med politidistriktene. Saker/tips i prioriteringskategori 4 og 5 blir tatt tak i med en gang på Kripos og delt med aktuelle politidistrikt. NAST er enig i at rask respons i disse sakene er en nødvendighet og kan stoppe pågående overgrep.

Endringen i ekomloven med lengre lagringstid på IP-adresser mv vil føre til flere saker, ikke minst vil Kripos kunne hjelpe andre land med å spore gjerningspersoner som skjuler seg bak IP-adressene i servere basert i Norge. Den korte lagringstiden av IP-adresser i Norge har hindret politiet i å oppklare seksuelle overgrep på nettet og har i realiteten beskyttet overgripere. Slettingen av IP-data etter 3 uker har også hindret oppklaringen av saker under etterforskning i utlandet.

KRIPOS v/ SIO jobber med en tiltaksplan for håndteringen av overgrepsmateriale. Initiativet omfatter blant annet etablering av en database og en nasjonal metodikk for utvelgelse av materiale.

Etableringen av verktøyet vil rette fokus på å identifisere offer og gjerningsperson samt å stanse og avdekke pågående overgrep. NAST er meget positiv til dette initiativet.

Samarbeidsprosjektet med Telenor – prosjekt Cirrus – er lovende og viser hvor viktig det er at politiet samarbeider med næringslivet i bekjempelsen av overgrep mot barn på internett. Erfaringer fra dette prosjektet kan forhåpentligvis føre til et liknende samarbeid med andre teletilbydere.

NAST vil også peke på det viktige arbeid Kripos har nedlagt i Europol og Interpol i en årrekke når det gjelder bekjempelse av overgrep mot barn på internett. SIO's bidrag i Europol og Interpol må fortsatt holdes på et høyt nivå slik vi ser det.

NAST vil avslutningsvis takke SIO for det arbeid som er nedlagt i å presentere seksjonens ulike gjøremål under inspeksjonen. Vi sitter igjen med det inntrykk at seksjonen har dyktige og dedikerte medarbeidere som har evnen til å tenke nytt og kreativt. Arbeidet som gjøres på seksjonen er viktige bidrag for å bekjempe seksuelle overgrep på internett. Restansene synes noe høye, men det er lagt en plan for å nedarbeide disse.

Kim Sundet

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Det nasjonale statsadvokatembetet

Ann-Christin Søderstrøm Knudsen

Carl Fredrik Fari

Eva Gaar Lundefaret Dale

Frederik Gunnar Ranke

Geir Evanger

Jan Glent

Kim Sundet

Marit Formo

Politidirektoratet

Fridtjof 0369 OSLO
Nansens vei 14-
16

Riksadvokaten

Postboks 2102 0125 OSLO
Vika

Mottakere

Ellen-Sofie Terland

Kripos

Sjef Kripos

Postboks 2094 Vika,
Pb. 8163 Dep

0125 OSLO
0034 OSLO